

- легковажною (довірливість і наївність неповнолітніх та інших осіб, які неспроможні протистояти нападникові, створення аварійних ситуацій на шляхах пішоходами й водіями).

У межах криміногенної ситуації поведінка жертви може бути оцінена як: - негативна, тобто така, що провокує злочин або створює для нього об'єктивно сприятливу ситуацію (форми провокації різні: від фізичного чи психічного насилля стосовно злочинця чи його близьких до їх образи, проявів неповаги до громадського порядку та загальновизнаних норм моралі); - позитивна, що проявляється у протидії злочинцеві, у виконанні громадського обов'язку тощо; - нейтральна, що не сприяла вчиненню злочину.

Отже, вквітима поведінка – це те, що потрібно зрозуміти, усвідомити і навчитися контролювати. Від природи жертв не існує, більшість людей самі провокують скоєння злочинів проти них своєю поведінкою. В деяких випадках вквітмність залежить від соціального статусу особи.

Для уникнення небезпечних ситуацій необхідно визначитися з тим, чи правильно чине особа в певній ситуації.

ВИДИ ВКІТМНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ТИПОЛОГІЯ ЖЕРТВ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Полин Г.С., магістр права, старший лаборант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Розробка дієвих заходів по профілактиці насильницької злочинності на вквітмологічній основі та запобігання підвищеній вквітмності потенційних жертв припускає, у першу чергу, пізнання особистості і проникнення в механізм спонукальних мотивів поведінки потерпілого від злочину, у тому числі і розглянутої категорії.

Результати численних досліджень дозволяють стверджувати, що вирішальна роль у вчиненні злочину належить антигромадській спрямованості особистості злочинця. Ступінь деформації особистості злочинця залежить від наявності в її структурі особливого неповторного сполучення різних негативних індивідуальних факторів.

Тим часом, у багатьох роботах відомості і висновки про потерпілих носять викривальний характер. Акцент часто робиться на їх аморальності, антигромадському способі життя, неналежній поведінці, причому не тільки в обставинах, що безпосередньо передують злочину, але й у цілому. Умисно чи мимоволі вони виступають у ролі головної причини злочину і якось непомітно, особливо в конкретних прикладах, міняються місцями зі злочинцями. Здається, що таке ставлення до жертви злочину надмірно перебільшено. Так, за даними С.Б. Алімова, аморальна чи протиправна поведінка потерпілого, яка безпосередньо передує вчиненню злочину у сфері побуту, спостерігається не більш ніж в одному випадку з десяти[1]. Стосовно

до дозвільних злочинів ця частка незначно (по 2-3%) збільшується. Трохи інші дані приводить Г.І. Чечель. Він дає наступну класифікацію потерпілих від убивств: 1)Невинна (ідеальна) жертва злочину - 41% від загального числа потерпілих по вивчених справах. Значна частина з них знаходилася в родинних стосунках з убивцею. Переважна більшість засуджених за убивство раніше були засуджені за злочини проти особистості, ніде не працювали, систематично пиячили, негідно поводитися в побуті і т.д. Як видно, вчинення злочину не було несподіванкою для навколишніх. 2)Жертва, яка стала такою у силу своєї поведінки і характеризується негативними особистісними особливостями - 33,4%. У переважній своїй більшості потерпілих характеризуються тими ж негативними особистісними особливостями, що й убивці. 3)Жертва, яка при певних обставинах сама може стати злочинцем, - 12,9 %. Найчастіше за все задовго до вчинення убивства між ними складалася конфліктні відносини, які переростали у взаємні сварки, а часом і в бійки, і жертвою убивства міг стати кожен з них. 4)Жертва, яка винятково цілком сама винна у вчиненому злочині неї посяганні, тобто яка одночасно є і злочинцем, - 12,7%. У зазначених випадках можна сказати, що вина убивці знаходиться в безпосередній залежності від протиправної поведінки жертви злочину. У дану групу входять саме ті потерпілі, які перш ніж стати такими, вчинили самі злочин по відношенню до винних в майбутньому (образу, фізичне насильство, крадіжку й ін.).

Як бачимо, взагалі заперечувати провокаційну роль аморальної чи протиправної поведінки жертв злочинів не можна. Така поведінка повинна розцінюватися як обставина, яка пом'якшує відповідальність, але її роль не можна гіперболізувати, фактично виправдуючи злочинця. Безперечно, що потерпілі, поведінка яких у предзлочинній обстановці і безпосередньо в ситуаціях злочинів, була агресивною, пасивною, некритичною і т.д., "потрапили" у них уже як власники певних віктимних рис. Ці задатки не беруться "з нічого". Якщо індивід у процесі формування особистості набуває підвищені віктимні потенції, то тим самим створюється реальна (але не фатальна) можливість небезпечного для нього розвитку подій, хоча ці події можуть наступити й у віддаленому майбутньому. Інакше кажучи, закладаються основи віктимологічної ситуації, яка включає сукупність обставин формування особистості з підвищеними віктимними потенціями, конкретну життєву ситуацію, злочин і обставини, що склалися після його вчинення, у яких безпосередньо реалізується індивідуальна віктимність, розглянуті як єдиний причинно пов'язаний процес. Для багатьох потерпілих від насильницьких злочинів, те, що вони стали жертвами, не є випадковим, а образно кажучи було обумовлено їх поведінкою і індивідуальними особливостями.

Підсумовуючи існуючі у літературі точки зору по даному питанню, а також результати власного вивчення потерпілих, автор розрізняє наступні види віктимності: а) віктимність як сукупність соціально-

психологічних особливостей особистості, пов'язаних з особливостями соціалізації останньої; б) віктимність як виключно соціальна властивість, обумовлена виконанням деяких соціальних функцій (професійна чи "рольова" віктимність); в) віктимність як біофізіологічна властивість особистості (вікова віктимність); г) віктимність як наслідок патологічного стану особистості ("віктимність-патологія"); д) віктимність як наслідок постійного спілкування (змушеного чи за власним бажанням) із криміногенним елементом (віктимність спілкування).

Слід підкреслити, що в реальному житті зазначені різновиди віктимності нерідко супроводжують чи "накладаються" один на одного. З цього приводу можна зробити наступні висновки: - заподіяння потерпілому шкоди нерідко було пов'язано з його поведінкою у минулому і негативною характеристикою (36,7%); багато хто з потерпілих відрізнялися слабовіллям, хворобливим самолюбством, запальністю, уразливістю, зловживали спиртними напоями (42,4%); 3) переважну більшість потерпілих - випадкові особи, яких молоді злочинці раніше не знали (61,2%); 4) значний відсоток потерпілих з числа знайомих складала члени родин і родичі правопорушників, співмешканці, випадкові знайомі, з якими вони безпосередньо спілкувалися перед здійсненням злочину (28,9%); 5) кожен шостий потерпілий в момент злочину знаходився в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння і був не здатний учинити належний опір нападаючому злочинцю.

Як бачимо, дані висновки цілком відповідають приведеному нами вище змісту поняття віктимності. При цьому найбільший інтерес у спеціальному профілактичному аспекті, що безпосередньо представляє перший різновид віктимності. Саме тут виразно проглядається "віктимність" віктимологічних характеристик у генезисі індивідуальної злочинної поведінки.

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО, ЯК ЖЕРТВИ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ

Надточий Г.О., слухач магістратури НАВС

Особа потерпілого ще недостатньо вивчена у кримінологічному, соціологічному та віктимологічних аспектах. Вивчення віктимності неповнолітніх має значне теоретичне, практичне значення для вирішення питань щодо визначення заходів запобігання злочинам.

Дану проблему досліджували ряд авторів. Зокрема, над нею працювали такі вчені, як: О.М. Джу́жа, Н.В. Кулакова, О.Є. Мойсе́ва, В.В. Витви́цька та інші дослідники.